

A gyógyszerészet történetéből

Gyógyszerészet 16. 299—300. 1972.

ÉRDEKES ADATOK A BEYTHE ANDRÁS-FÉLE „FIVES KÖNÜV”-RŐL

SZEPESSY GÉZA

Beythe Andrásnak (1564—1599) a XVI században megjelent botanikai könyvével foglalkozik a szerző, annak bizonyítható eredeti forrását kutatva. Így hasonlítja össze a nevezetes *Melius-féle „Herbarium”* című munkával, kimutatva az azonosságot. Mindkét mű egyéni hasznán kívül felhívja a figyelmet azok gyógyászati, nyelvészeti és elsősorban botanikai fontosságára, hiszen valóban úttörő szerepet tölthettek be

*

A nevezetes könyvet tanulmányozva ösztönösen keressük *Beythe András* (1564—1599) forrását, ahonnan adatait merítette, felhasználta, átformálta. Ez az érdeklődésünk nem kisebbíti *Beythe* valóságos érdemeit, úttörő tevékenységét. Bevezető soraiban már eleve érdekes adatokra bukkunkunk [1]: „... az fő Doctoroknak és természet-tudó orvosoknak *Dioscoridesnek* és *Matthiolusnak* bölts irásokbul.” mely azonban csak részben igaz, mert bizony *Beythe* sokkal többet vett át *Meliusból*, bár említést sehol sem tesz róla. Érdekes az, hogy a beosztás valóban *Matthiolustól* származik, továbbá növényeinek sorrendje és azok orvosi és gyógyszerészi haszna, számszerint 90 növényt emelve ki. Ezenfelül azonban találunk még 185 növénycikket, melyeket ő szószerint vett át, avagy másolt le a *Melius-féle „Herbarium”-ból*. Így ez a kémiailag, hatástanilag és gyógyászatilag egyaránt hasznos — az akkori időt tekintve korszerű — munka forrását illetően kétségeket támaszt [2].

A már említett 185 növényeik között csak kis eltérések, kihagyások, szórendi változások, szövegjavítások találhatók *Melius* és *Beythe* könyvei között. Volt azonban egy érdekes törekvése *Beythe-nek*: az ugyanis, hogy a latin szavakat és fogalmakat igyekezett magyarítani. Ezáltal elérte azt, hogy az ő munkája jobb, magyarosabb, stílusa is érthetőbb és szövege szabatosabb, világosabbá vált. Érdekes, hogy purizáló törekvései, a magyar nép nyelvéhez való igazodása szempontjából újszerű, és egyben nagyon is hasznos volt. Bár az is érdekes, hogy számos átvételt találunk *Beythe István „Stirpium Nomenclator pannonicus”-ából*, sok esetben téves azonosításokkal:

Melius
succusa
terpetinaja
emphlastrum
cangraena

Beythe
levét
enyue
flastrom
fene

és így sorolhatnám tovább érdekességeit, ami talán egy összefüggőbb részlet közreadásával sikeresebb:

Melius

141 a: „Ha borban főzie isszác mindennap igen io.”

64 a: „Az embernek ha... á labara kötöd á ki nem alhatik, el aluttya, ha parlod vele az embert is el aluttya.”

97: „Ha á liztet é Babnae mézben keuered, s ugy eszed vagy mézes vízben főzöd: A mellyet tisztitya.”

Beythe

6: „Borban főznij es mindennap innija igen io”

109: „Az embörnek ha... az labara kötöd annak az ki nem alhatik, el aluttya: ha parlod is vele az embört, el aluttya.”

28 a: „Ha az liztet az babianak mézben keueröd, s azt eszöd vagy mézes vízben meg főzöd es izod, az melyet meg tisztitya.”

Világosan kitűnik, hogy *Beythe* forrása valóban *Melius* volt, de az már titok marad, hogy miért nem írta hivatkozott és miért másokra? Nézzünk azonban még egy érdekes részletet, mely megerősít

HERBARIUM. AZ FAKNAC FVV EKNEC NEVEKRŐL, TERMÉSETEK- ről, és hañnairól. Magyar nyelvre, és ez rende hoñra az Doctorec Könyuciből az Horhi Melius Peter.

Nyomtatott Colofuárat Heltai Gaspárne
Műhellyébé, 1. s. 78. Eftendőben.

síti feltevésünket, ezenkívül valóban érdekes mármaga az ilyen összehasonlítás is:

Melius
(Herbarium, 153—154)

TERMÉSZETI

Szárazító, melegítő, szorító a Nadály fű.

BELSŐ HASZNAI

Ha a Nadály fünc a gyökerét meg mosod, és mézes vízben meg főzed, gyakran iszod, a Tüdőt meg tisztítja, Vér pökést tisztít, Mely fayast gyógyít, szakattaknac hasznos.

A kinec a Veseje fáy, Igen io a gyökerét a vízben főzni, vagy porra tenni, vízben innya adni a kinec Veseje fáy, a kő bántya

Ha a gyökerét, leuelét, viragot borba főzed, iszod, Vérfasat gyógyít, az Aszszony állapotok verét meg allattya

Mézes etzetben, ha főzed, iszod szakadást, tökösséget gyógyít es ha vizet iszod, Sírupot csinász belőlle, rekedest, szomiúságot gyógyít.

Ha a gyökeret megtöröd é fekete Nadály fünc, az wy sebet öszue forraszttya, az alfelnece az ó dagadassat meg állattya, ha az Senentionac, az az a Ronto fünc a leueleuel öszue töröd a sebre, dagadasra kötöd.

A szemérem testnek tökösséget ha kötözöd a ket fuuel el rontya. Söt a sebeket öszue forraszttya. A nyets hust is öszue forraszttya, ha együt főzed.

Serést, szakadást igen io vele kötözni, kenni ó háyal öszue töruén, és főzuén a gyökerét.

Az előbbi összehasonlítás nézetem szerint elegható arra, hogy *Beythe András* forrását tisztázza. Látható, hogy az nem más, mint *Melius Peter*

Beythe
(Fives Könüv, 97—97a)

TERMÉSZETI

Szarazto, meleghjtó es szorito természetűiek az Nadaly fijuek.

HASZNAI

Ha az Nadaly fijvnek az gyökeret meg mosod, töröd, es mezes vízben meg főzöd, gyakran iszod, tijeidet meg tisztítja, ver pökést tisztít, mely fajast gyógyít, szakattaknac hasznos.

Az kinec a veseje fai, igön io az gyökeret vízben főznij, auagy porra tennij es vízben innija adnij az kinec veseje fai, es az kübantya.

Ha az gyökeret, leuelet es viragot borban főzöd es iszod, ver hast gyogyit az azzonij allatok veret meg allattya.

Mézes eoztben ha főzöd es iszod zakadást, tökösséget gyógyít, és ha vizet iszod, rekedest és zomijáságot gyógyít.

Ha az gyökeret meg töröd é fekete nadalynak, az vij sebot özue foriaszttya, az al felnek dagadast meg allattya. Az zömeröm testnek tökösséget ha kötözöd az fekete Nadalynak es az ronto fijunek özue töröt leueleuel, meg gyogitja, söt akar mij fele sebotket özue foriaszt. Az nyers hust is özue foriaszttya ha együt főzöd

Serest és szakadást igen io vele kötözni es kenni, az gyökeret oh háial özue töruen es főzuen.

„Herbarium” című munkája. Tudom, nem egyedül állok véleményemmel [3], céloim nem is *Beythe* munkájának kritikai bírálata volt, sokkal inkább a haladó hagyományok felrészítése. Végetetül felhívom a figyelmet a *Melius*-féle „Herbarium” címlapjának szép és technikátörténetileg érdekes falmetszetű képeire, mely szépen mutatja be a gyógynövény útját a természetéstől a végtermékig

TRODALOM

1. *Beythe András*: Fives könüv, füveknek és fáknac nevékről, természetekről es hasznokról irattatott es szörözött magyar nyelvön a fő Doctoroknak es természet tudó orvosoknak. Dioscoridesnek es Matthiolusnak böls irásokbul. Német-Ujvárat, 1595. — 2. *Melius (Horhi Juhász) Péter*: Herbarium az Fáknc, Fvveknec, nevekről, természetekről es hasznairól. Magyar nyelvre es ez rendre hoszta az Doctoroc Könyveiből az Horhi Melius Péter. Colosvárat, 1578. — 3. *Eryuei J.*: Régi füves könyveink történetéből. Természettudományi Közönlöny. Pótfüzet (1921)

G. Сепешин: Интересные данные о „Книге трав“ Андраша Бейте

Автор занимается ботанической книгой Андраша Бейте (1564—1599), разыскивая доказанные оригинальные источники указанной книги. В рамках этого исследования он сравнивает книгу с работой Мелиуса „Гербарий“, доказывая идентичность этих двух работ. Кроме пользы обеих книг, как самостоятельных работ автор обращает внимание на их важность с точки зрения медицины, филологии и в первую очередь ботаники, ведь обе работы играли действительно пионерскую роль

G. Szepessy: Interesting data of the old herbal of András Beythe

The herbal of András Beythe (1564—1599) which appeared in the 16th Century should have had the same sources with an other herbal edited by Melius under the Latin title „Herbarium”. Both works were rather important in their age not only as university test books, but also as therapeutic and botanical manuals and have been pioneers in linguistic as well.

G. Szepessy: Interessante Angaben über das Kräuterbuch von András Beythe

Verfasser berichtet über das botanische Buch von András Beythe (1564—1599) das im XVI. Jahrhundert erschien. Er fahndet nach einer beweisbaren Originalquelle des Werkes. Somit wird das Buch mit dem „Herbarium“ von Melius verglichen und die Identität nachgewiesen. Ausser dem individuellen Wert beider Bücher wird auf ihre therapeutische, linguistische und vor allem botanische Bedeutung hingewiesen

Beiden Werken wird eine bahnbrechende Bedeutung nachgesagt.

(Magyar Vegyészeti Múzeum, Várpalota, Thauri-vár)

Érkezett: 1971. IX. 9.

STREPTOCOCCUS-B OKOZTA NEONATALIS PURULENS MENINGITIS

Pados É és mtsai: Orvosi Hetilap 113 (8), 451—453 (1972).

A szerzők esetük ismertetésével, a viszonylag gyakori, de bakteriológiailag nehezebben identifikálható Streptococcus-B okozta neonatalis infekcióra kívánták felhívni a figyelmet. Az irodalmi adatok egybehangzóan a női urogenitalis tractust tekintik a fertőzés forrásának. Statisztikák szerint a Streptococcus-B okozta újszülöttkori infekciók letalitása mintegy 50%. Értékelhetően magasabb a gyermekágyi lázas állapot azoknál, akiknél már a szülés előtt megállapítható volt a streptococcus hordozás, mint a negatív esetekben. Az esetek jórésze-

ben csaknem apathogen Streptococcus-B a perinatalis periódusban újszülöttkori meningitiseket, sepsist, valamint a gyermekágyas anya súlyos megbetegedését okozhatja. Számos megfigyelés a Streptococcus-B habituális abortus, illetve a magzatelhalást okozó szerepére utal. *Langer* szerint, az öszs magzati mortalitás miatt érdemes az anya latens Streptococcus-B fertőzésének kizárására is vizsgálatokat foganatosítani

A szerzők felhívják a figyelmet, hogy mind az anya, mind az újszülött megbetegedése, valamint a kimutatott latens baktériumhordozás prophylacticus céllal azonnali terápiás beavatkozást követel. A Penicillin-G mellett az Erythromycin alkalmazható. A szteptomycin és tetracyclinek ellen azonban elég gyorsan resistentia fejlődik ki (069)

Bisztránszkyné